

СТРАТЕГІЧНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ
STRATEGIC INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті представлено авторське трактування поняття інновації, інноваційна стратегія та стратегічний інноваційний розвиток підприємства. Визначено напрям для подальшого дослідження в галузі управління стратегіями інноваційного розвитку підприємства. Розроблено алгоритм формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: інновації, стратегія, інноваційна стратегія, стратегічний інноваційний розвиток підприємств.

В статті представлені авторська трактовка поняття інновації, інноваційна стратегія і стратегічне інноваційне розвиток підприємства. Определено направление для дальнейшего исследования в области управления стратегиями инновационного развития

предприятия. Разработан алгоритм формирования и реализации инновационной стратегии развития предприятия.

Ключевые слова: инновации, стратегия, инновационная стратегия, стратегическое инновационное развитие предприятий.

The article presents the author's interpretation of the concept of innovation, innovative strategy and strategic innovation development of the enterprise. The direction for further research in the field of management of the strategies of innovative development of the enterprise is determined. The algorithm of formation and realization of innovative strategy of enterprise development is developed.

Key words: innovation, strategy, innovation strategy, strategic innovation development of enterprises.

УДК 334.722.8

Киш Л.М.

к. е. н., доцент кафедри моделювання та інформаційних технологій в економіці
Вінницький національний аграрний університет

Постановка проблеми. Інноваційний шлях розвитку передбачає постійне активне вдосконалення технічних і технологічних рішень під час створення і виробництва продукції, адекватне застосування організації та системи управління підприємством з урахуванням тенденцій техніко-економічного розвитку глобальної економіки. Подібний активний інноваційний рух вимагає від підприємства не тільки безперервного вдосконалення всіх видів діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження управління інноваційними підприємствами здійснюються як українськими, так і зарубіжними вченими. Зарубіжні класики і сучасники менеджменту, такі як П. Друкер [1], Р. Купер [2], Р. Маккерт [3], М. Портер [4], Й. Шумпетер [5], досить глибоко опрацювали способи стратегічного та організаційного розвитку інноваційних підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності. Поняття «інновація» як економічна категорія з'явилося в обігу завдяки австрійському економісту Й. Шумпетеру, який ще в 1911 р. запропонував власне бачення на зміни в розвитку і вперше описав інноваційний процес [5] та дав трактування понять «винахід» і «нововведення», визначив, в чому різниця між ними, а також визначив роль новітніх технологій в процесі виробництва, важливість впровадження нових продуктів, знань. Нині інновації є основою економічного, науково-технічного і соціального прогресу, виступаючи в сучасному суспільстві основною формою розвитку.

Велика увага управлінню інноваціями загалом та інноваційними підприємствами зокрема приділена такими вітчизняними дослідниками, як, зокрема, П.П. Микитюк [6], О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан [7], О.О. Захаркін [8].

Менша кількість досліджень присвячена темі формування стратегії інноваційного розвитку. Вагомий внесок здійснили В.В. Стадник, Й.А. Йохна [9],

всєбічно розглянувши питання інноваційного розвитку підприємства. Моделі та механізми інноваційного розвитку підприємств досліджували М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал [10]; механізм інноваційного розвитку, заснований на оцінці потенціалу інноваційного розвитку і зіставленні його з результатами оцінки проблем функціонування промислового підприємства розроблено Т.В. Гринько.

Незважаючи на розв'язання багатьох теоретичних, методологічних і прикладних задач, нині не надто глибоко досліджені теоретично обґрунтовані ключові характеристики стратегічного інноваційного розвитку підприємств, є недостатньо публікацій щодо механізму стратегічного інноваційного розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування стратегічного інноваційного розвитку підприємств та визначення алгоритму формування й реалізації інноваційної стратегії розвитку підприємств в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна спрямованість розвитку загалом, а також наявні проблеми, які є бар'єрами для впровадження інновацій, викликають необхідність пошуку і впровадження в практику нових форм організації і систем управління інноваційною діяльністю, підходів до її активізації, реалізація яких дасть змогу поєднувати, відтворювати і використовувати різні типи інновацій для зростання темпів економічного розвитку, а також резервів підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю.

Специфіка інноваційної діяльності зумовлюється змістом самого поняття інновації, характеристиками і класифікаціями. Інновації як зміни розглядаються Й. Шумпетером, з яким погоджується польський дослідник, економіст М. Хучек, який розширює межі цієї категорії, вважаючи при цьому, що інновація – це зміни [12, с. 67]. В законодавстві

України є визначення інновації [11], проте, вчені та спеціалісти трактують поняття «інновації» в різних площинах, зокрема, деякі науковці у своїх працях наголошують на тому, що інновації – це процес або результат від процесу впровадження новацій з метою змін в об'єкті діяльності та одержання економічного, соціального або іншого ефекту [13, с. 11].

Отже, аналіз різних визначень дає змогу зробити висновок, що залежно від об'єкта і предмета дослідження різні економісти розглядають категорію «інновація» по-різному, при цьому в дослідженнях можна виділити основні напрями залежно від виділеної сутності інновації: зміна, кінцевий результат, прогрес, сукупність заходів. Це дає змогу виявити низку найбільш істотних позицій, які передають зміст поняття і відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Напрями визначення поняття «інновація» залежно від виділеної сутності

Характеристика	Представники, прихильники
Інновація – впровадження нових продуктів (послуг) або вдосконалення технологій, прийняття інноваційних організаційно-технічних рішень будь-якого характеру.	Н.І. Чухрай, Л.С. Лісовська, М. Крупка, Є. Уткін, Ю. Яковець, А. Добринін, Е. Роджерс, А. Гриньов
Інновація – це процес (динамічний підхід), тобто коли створюються кращі за своїми якостями виробу, технології, який має охоплювати весь спектр видів діяльності (від дослідження до маркетингу).	Б. Твісс, Б. Санто, В.Г. Федоренко, Є. Лапко
Інновації – це підсумок, тобто результат проведення наукової, практичної, організаційної роботи.	Р. Фатхутдинов, П.С. Харів, О.М. Собко, С. Ілляшенко, С. Ільєнкова

Джерело: власні дослідження

Дослідивши визначення, пропонуємо і четверту позицію, коли інновація – це стратегічний інструмент розвитку підприємства для підтримання конкурентних переваг.

Інновації мають такі характерні риси:

- основою проведення є якісні зміни, які можуть привести до поліпшення або появи нового продукту чи технології;
- інновація повинна приносити певний ефект;
- основними властивостями інновацій виступають науково-технічна новизна, можливість практичного застосування та комерційна реалізованість.

Таким чином, інновація – це продукт наукової діяльності, доведений до стадії комерційного використання і поширюється на ринку у вигляді нового товару або технології. У цьому дослідженні як робоче

визначення інновації (або нововведення) пропонується використовувати таке: інновація – це підсумковий результат творчого процесу, який має форму нової ідеї або вдосконаленого методу, чи технології, які будуть застосовані на практиці формування стратегічного розвитку підприємств, здатні задовольнити певні потреби людей або соціальних інститутів.

В сучасних умовах господарювання для забезпечення темпів і якості економічного зростання, конкурентоспроможності продукції, що випускається на внутрішніх і зовнішніх ринках, розвиток всіх галузей народного господарства повинен мати інноваційний характер. Це складне завдання, оскільки будь-яке сучасне підприємство стоїть перед вибором: якщо воно не виробляє нову продукцію, то рано чи пізно воно збанкрутує, якщо виробляє, то налагодження випуску нових виробів пов'язане з великими витратами, а отже, виникає необхідність мати достатнє фінансове забезпечення. Це приводить до того, що, згідно з офіційними даними, станом на 1 січня 2017 р. в промисловості тільки 18,9% організацій самостійно займаються інноваціями, 16,1% займаються науковими дослідженнями і розробками (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага підприємств, що займаються інноваціями за період з 2007 по 2016 рр.

Джерело: [15]

Отже, перебуваючи в постійній конкурентній боротьбі, підприємство постійно має підтримувати і підвищувати рівень конкурентоспроможності, який безпосередньо пов'язаний з впровадженням інновацій та інноваційною активністю. З огляду на цілі виникнення виділяють оперативні, тактичні і стратегічні інновації. Оперативні виступають реакцією на дії конкурентів і спрямовані на виживання та збереження фірми. Тактичні так само є відповіддю на нові перетворення та дії, що здійснюються конкурентами, але їх завдання більшою мірою полягає в подальшому розвитку, тому вони сприяють процвітанню підприємства та вимагають більш ретельного підходу, ніж оперативні. Стратегічні інновації спрямовані на отримання конкурентних переваг у перспективі, впровадження яких має попереджувачий характер.

В рамках теорії стратегічного управління підприємством також еволюціонувало визначення базового терміна «стратегія підприємства», яке показує, що методи і підходи до розробки і реалізації стратегії ускладнюються відповідно до постійно зростаючих вимог зовнішнього ділового середовища для підтримки конкурентоспроможності основного бізнесу компанії. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що в зарубіжній і українській теорії управління в галузі стратегічного управління існують різні погляди на визначення базового поняття «стратегія» і робиться висновок, що, незважаючи на різні підходи, всі наведені визначення не суперечать одне одному, а доповнюють одне одного, виявляючи основні принципи, методи і способи формування і реалізації стратегії як технології управління підприємством, що забезпечує його максимально ефективну діяльність і сталий розвиток в умовах постійно мінливого зовнішнього ділового середовища і внутрішньої організації підприємства.

Відповідно до сучасних уявлень про стратегічне управління воно є системою способів ефективного управління з використанням суб'єктами управління комплексних технологій аналізу, прогнозування, ув'язки їх результатів з цілями і завданнями діяльності підприємства. На думку зарубіжних дослідників Г. Хемел і К. Прахалад [16], суб'єкти управління підприємствами як економічними системами повинні мати чітке уявлення про напрям, в якому рухається галузь і в якому вона виявиться в довгостроковому періоді, а також визначити стратегії, які дадуть змогу підвищити конкурентоспроможність підприємства в цей час.

Таким чином, стратегічне управління відрізняється від інших схожих і суміжних з ним понять використанням більш комплексного аналітичного і прогностичного інструментарію; тривалими горизонтами планування і визначення заходів щодо виконання довгострокових завдань; використанням комплексного підходу до забезпечення конкурентних переваг підприємства; упором на інвестиційно-інноваційну активність як базової умови ефективного розвитку підприємств.

Стратегію управління розвитком підприємства Н.А. Кухарська [16] правильно визначає так: стратегія управління розвитком підприємства є системою управлінських впливів на економічні та організаційні відносини трудових колективів підприємства щодо формування напрямів його розвитку і досягнення нею цілей.

Об'єднавши вищезазначені поняття, припускаємо, що:

– стратегія інноваційного розвитку підприємства – результат об'єднання теоретичних напрацювань у сфері інноваційного та стратегічного менеджменту;

– стратегія інноваційного розвитку підприємства – форма комплексного довгострокового планування інноваційної діяльності;

– стратегія інноваційного розвитку підприємства – елемент інноваційної діяльності, її результативності та ефективності.

Кожен із зазначених припущень характеризує певний аспект інноваційної стратегії, підкреслюючи її найбільш суттєві риси й особливості. З позиції першого припущення стратегічний інноваційний розвиток підприємства корелює із загальною стратегічною метою розвитку організації і переходить з розряду функціональних завдань організації у сферу концептуального корпоративного управління. Тоді важливо визначити пріоритетність окремих напрямів організаційної діяльності як головного джерела організаційної конкурентоспроможності та ефективності. Як основні управлінські інструменти інтеграції інновацій у систему базових стратегічних планів підприємства використовуються об'єднані напрацювання інноваційного та стратегічного менеджменту.

З позиції другого припущення акцентується увага на комплексному і довгостроковому характері здійснення повного циклу інноваційної діяльності. Вибір тієї чи іншої стратегії передбачає формування плану НДДКР, а також всіх форм інноваційної діяльності, переслідуючи дві основні мети, такі як ефективний розподіл і використання ресурсів і забезпечення ефективного пристосування до зміни зовнішнього середовища.

Стратегічний інноваційний розвиток підприємства також може розглядатися в контексті реалізації інновацій. Будь-які інновації спочатку припускають їх планування, яке тісно пов'язане з цілями і можливостями організації.

Спільним знаменником, що об'єднує всі підходи до дослідження стратегій інноваційного розвитку, є надання стратегії інноваційної діяльності важливої функціональної ролі в процесі оптимізації інноваційної діяльності для забезпечення.

Логіка здійснення різних типів інноваційних стратегій вимагає виконання двох вимог для вибору стратегій інноваційного розвитку.

Перша – це вимога прогресивності характеру інноваційної діяльності, який спрямований на розвиток і підвищення ефективності діяльності підприємства. Друга важлива умова – це позиціонування інноваційної стратегії як засобу досягнення організаційних цілей.

Для ефективного управління інноваційним розвитком необхідно створити обґрунтований комплекс дій, тобто розробити інноваційну стратегію підприємства. Під інноваційною стратегією підприємства розуміється комплекс заходів щодо ефективного використання інноваційного потенціалу підприємства для забезпечення довгострокового розвитку. Використання інноваційних стратегій є важливою складовою загального механізму підтримки організаційної стабільності, а також основним джерелом розвитку.

Оскільки формування та реалізація інноваційної стратегії є послідовним процесом, на нашу думку, доцільно розробити алгоритм формування та реалізації інноваційної стратегії, який відображає основні етапи цього процесу. Кількість і зміст етапів такого алгоритму можуть відрізнятися залежно від форми власності, галузевої належності, розмірів, системи управління підприємством. На нашу думку, алгоритм формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку стосовно промислового підприємства включає такі основні етапи (рис. 2).

Запропонований алгоритм розробки формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку стосовно промислового підприємства включає такі етапи.

1) Визначення мети інноваційного розвитку підприємства. Цілями можуть виступати збільшення ринкової частки компанії, підвищення конкурентоспроможності підприємства, зростання ефективності системи управління.

2) Стратегічний аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Для визначення факторів, що мають найбільший вплив на підприємство, найчастіше використовується SWOT-аналіз. Цей етап включає також визначення стадії життєвого циклу продукції, що дає змогу оцінити необхідність вкладень в розробку вдосконалених видів продукції, щоб уникнути погіршення ринкової позиції в майбутньому.

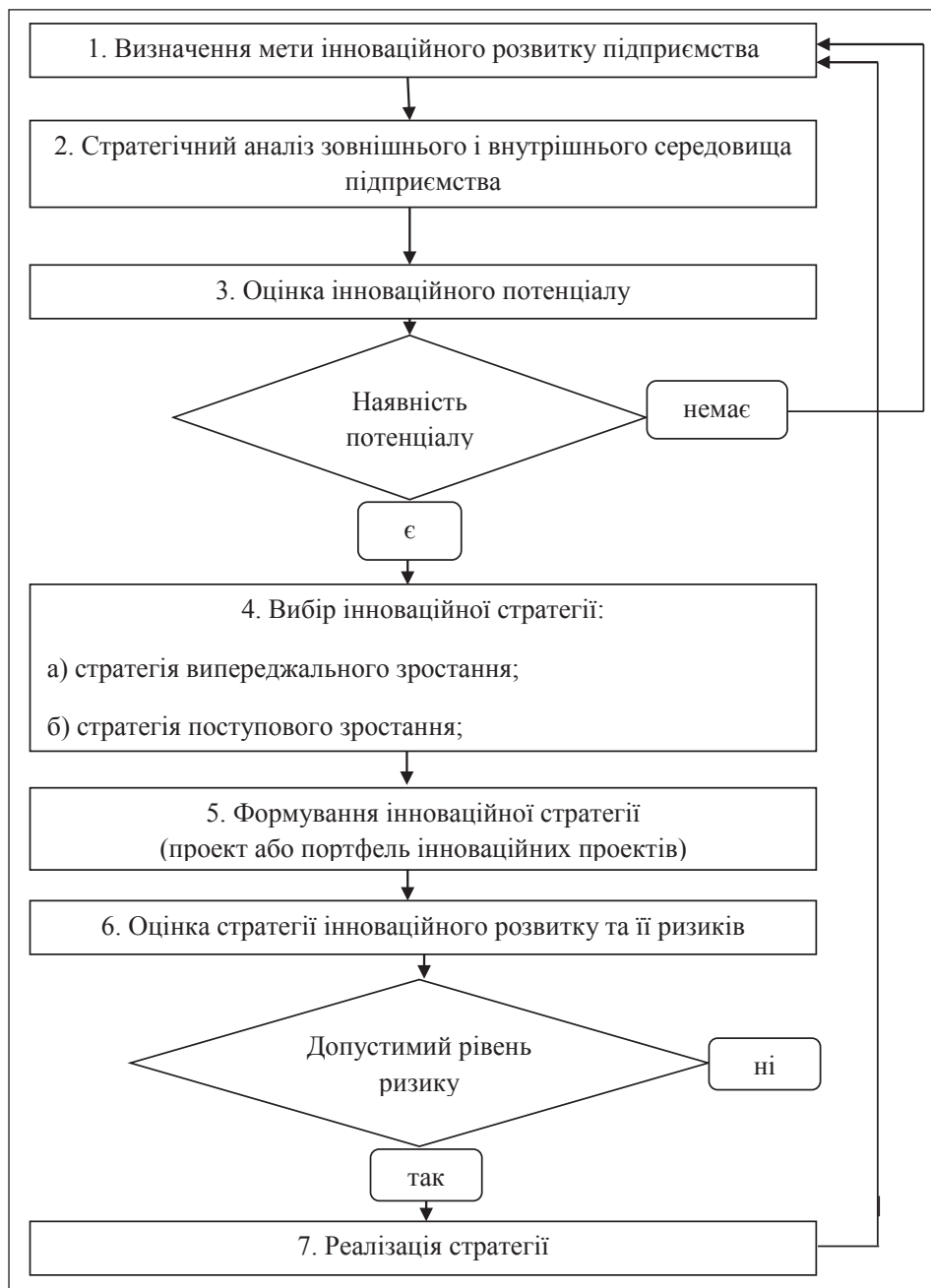

Рис. 2. Алгоритм формування і реалізації інноваційної стратегії промислового підприємства

Джерело: власні дослідження

3) Оцінка інноваційного потенціалу. На наступному етапі з використанням отриманої інформації завдяки стратегічному аналізу необхідно оцінити інноваційний потенціал промислового підприємства. Вибір інноваційної стратегії здійснюється залежно від інноваційного потенціалу підприємства. Важливо адекватно оцінити такий потенціал, оскільки правильно вибрана інноваційна стратегія багато в чому визначає ефективність досягнення поставлених цілей.

4) Вибір інноваційної стратегії. Цілями цього етапу є організація проведення науково-пошукових досліджень, генерація ідей для розробки і впровадження інновацій у виробництво і подальшої їх комерціалізації.

5) Формування інноваційної стратегії (проект або портфель інноваційних проектів). Формування системи організаційного, фінансового, управлінського, виробничого, маркетингового забезпечення стратегії інноваційного розвитку. Мета цього етапу полягає в розробці процедур пошуку і відбору, наприклад джерел фінансування інноваційної діяльності. Реалізація цього етапу є вирішальною для здійснення стратегії інноваційного розвитку підприємства. Для досягнення поставленої мети необхідно:

- проаналізувати доступні для підприємства джерела фінансування інноваційної діяльності;
- визначити необхідний обсяг фінансових коштів;
- оцінити розмір наявного в розпорядженні підприємства власного капіталу;
- вибрати джерела поповнення ресурсів.

6) Оцінка стратегії інноваційного розвитку та її ризиків. Під час оцінювання стратегії можна використовувати якісний і кількісний підходи. Якісний підхід орієнтований на оцінку стратегії з точки зору її відповідності поставленим цілям. Кількісний підхід пов'язаний з оцінкою рентабельності і прибутковості. В результаті оцінки ефективності інноваційної стратегії приймається рішення про доцільність для підприємства її реалізації. В разі необхідності проводиться коригування стратегії з урахуванням зміни ринкової кон'юнктури, а також можливостями фінансування.

7) Останнім етапом є реалізація стратегії.

Таким чином, вибір стратегії інноваційного розвитку залежить від раніше накопиченого досвіду інноваційної діяльності підприємства, професіоналізму менеджерів, відповідальних за прийняття рішень в інноваційному менеджменті, споживачів і можливостей практичного застосування результатів передбачуваних проектів. Тому для реалізації цілей інноваційної стратегії необхідний спеціалізований апарат управління, здатний інтегрувати і координувати діяльність функціональних і виробничих підрозділів в інноваційному процесі. Також необхідно безперервно здійснювати моні-

торинг і діагностику ступеня відповідності ресурсного та інтелектуального потенціалів підприємства мінливим потребам ринку.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене дослідження теоретичних аспектів формування і реалізації інноваційної стратегії підприємства дало змогу розробити алгоритм формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку підприємства, яка забезпечить оперативність прийняття рішень на всіх стадіях інноваційного процесу, допоможе скоротити терміни реалізації інноваційної стратегії та підвищити її ефективність, що веде до конкурентної переваги підприємства в довгостроковій перспективі.

Виділимо такі передумови розвитку інновацій: наявність технологій, визнаних на світових ринках і здатних скласти фундамент інноваційної економіки; ріст рівня інноваційної активності підприємства; потенціал освоєння внутрішнього ринку; можливості розвитку інноваційної активності темпами, випереджаючими загальний рівень інвестиційної активності в промисловості.

Також виділимо такі обмеження розвитку інноваційної діяльності в Україні, як висока вартість впровадження і комерційного освоєння нововведень; недостатнє інвестування інноваційних процесів, зокрема внаслідок обмежень державного фінансування; неопрацьованість механізму цільового використання коштів державного бюджету; недостатній обсяг власних інвестиційних коштів; нестача інвестицій для реконструкції застарілих потужностей; низька інноваційна активність промислового виробництва; висока конкурентоспроможність зарубіжних наукоємних товарів; відсутність стимулів для підприємств впроваджувати інновації та нові технології; слабка організація коопераційних та інтеграційних процесів; нестача кваліфікованого персоналу (професійних менеджерів інноваційних процесів).

Економічна ситуація в країні вимагає розробки і вжиття заходів щодо забезпечення зростання виробництва перш за все за рахунок освоєння не просто нової продукції, а інноваційної продукції останніх поколінь, виробленої на основі найсучасніших технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Друкер П. Бизнес и инновации / П. Друкер ; пер. с англ. и ред. К.С. Головинского. – К. : Вильямс, 2007. – 432 с.
2. Best practices for managing R&D portfolios / [R. Cooper, S. Edgett, E. Kleinschmidt] // Research-Technology Management. – 1998. – № 41, 4, July-Aug. – P. 20–33.
3. McCarthy R.C. Linking Technological Change to Business Needs / R.C. McCarthy // RTM. – 2003. – № 2. – P. 32–49.
4. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – К. : Вильямс, 2000. – 495 с.

5. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
6. Інноваційний розвиток підприємства : [навчальний посібник] / за ред. П.П. Микитюка. – Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.
7. Економіка та організація інноваційної діяльності : [підручник] / [О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан]. – 3-тє вид. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
8. Захаркін О.О. Вартісно-орієнтоване управління інноваційною діяльністю підприємств: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід : [монографія] / О.О. Захаркін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 400 с.
9. Стадник В.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : [підручник] / В.В.Стадник, Й.А. Йохна. – К. ; Хмельницький : ХНУ, 2011. – 332 с.
10. Рогоза М.Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : [монографія] / М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.
11. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266. – Поточна редакція від 5 грудня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
12. Хучек М. Социально-экономическое содержание инновации на предприятии / М. Хучек // Вестник МГУ. Серия «Экономика». – 1995. – № 1. – С. 62–71.
13. Задихайло Д.В. Концептуальні засади кодифікації інноваційного законодавства України / Д.В. Задихайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndidbms.kharkiv.com/konf/1.pdf>.
14. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / П. Друкер ; пер. с англ. – К. : Вильямс, 2004. – 432 с.
15. Державна служба статистики України (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2016/express_u_2016.html.
16. Hamel G. Competing for the future / G. Hamel, S.K. Prahalad // Harvard Business Review. – 1994. – July-August.
17. Кухарская Н.А. Формирование стратегии управления развитием предприятия / Н.А. Кухарская // Сборник статей научно-информационного центра «Знание» по материалам VIII междунар. заочной научно-практической конференции «Развитие науки в XXI веке» (Харьков, сб. статей (уровень стандарта, академический уровень)). – Х. : НИЦ «Знание», 2015. – С. 51–58.